

PAGINI DE ISTORIA FARMACIEI DIN JUDEȚUL CARAȘ-SEVERIN

După eliberarea Banatului de sub turci la începutul secolului al XVIII-lea (1716), această provincie nu dispunea de nici o farmacie. Ulterior din ordinul Împăratului Carol al VI-lea, s-a înființat la Timișoara în anul 1737, Farmacia Ordinului Misericordian, despre care Francisco Grisellini (1718—1783) menționa în cartea sa *Versuch einer politischen und natürlichen Geschichte des Temeswarer Banats*, apărută la Viena în anul 1780 și tradusă de Nicolae Bolocan în anul 1926 sub denumirea de *Istoria Banatului Timișan*, că Timișoara era singurul oraș, de unde populația se putea aproviziona cu cinabru (sulfură de mercur) pentru tratamentul bolilor venerice. Practic vorbind, la o populație de 300.000 locuitori a existat o singură farmacie¹.

Militarii care apărau garnizoana Timișoara, au fost mai favorizați având o farmacie proprie militară, care este trecută într-un plan al orașului încă din anul 1727, în clădirea cu nr. 13 (Piața Libertății de azi, clădirea în care funcționează Centrala C.E.C.)².

Era normal ca militarii să aibă o farmacie a lor, deoarece proveneau din armata austriacă și Guvernul de la Viena avea tot interesul să creeze condiții optime armatelor sale și în domeniul sanitar.

În județul Caraș-Severin, primele farmacii care au apărut, au fost tot militare legate de înființarea graniței militare (Batalionul românesc din Banat de la Mehadia, 1762)³ sau în centre mai importante din punct de vedere strategic: Caransebeș, Mehadia, Bozovici și la sediile celorlalte companii, unde au existat mici farmacii militare de campanie (Feldapotheke) care nu erau conduse de farmaciști ci de medici, chirurghi sau de felceri, care pe lângă munca lor executau și pe aceea de difuzare a medicamentelor.

Din *Cronica Banatului* a lui Nicolae Stoica de Hațeg (1751—1833) aflăm că în anul 1789, în timpul epidemiei de dizenterie, când el a fost trimis de la Mehadia la Bozovici de a îngriji bolnavii și înmormînta pe cei decedați în spitalul din această localitate (spital militar de campanie) el însuși căzînd bolnav, i s-au prescris medicamente de Dr. Roth,

¹ S. Izsak, în *Studii și cercetări de istoria medicinei și farmaciei în R.P.R.* București, 1962, p. 128.

² T. Papp, *Contribuții la studiul istoric al farmaciilor din Timișoara*, în *Zilele farmaceutice ale Regiunii Timișoara*, 6—8/martie 1958, p. 123—127.

³ *IstRom*, III, 1964, p. 520.

medicamente pe care trebuia să le ridice de la „Apotecă“ (farmacie)⁴. Cum mărturisește Stoica de Hațeg, el s-a tratat de dezinterie nu cu medicamentele aduse de copilul său de la apotecă, ci prin aplicarea unui tratament popular cu „zară“ (lapte acru)⁵.

În cadrul graniței militare, localitatea Bozovici avea o companie militară⁶, iar Dr. Roth fiind medicul regimentului (Regiment-Arzt) se deplasase acolo în timpul epidemiei de dizenterie.

Pentru orașul Caransebeș, prima atestare documentară există din anul 1799, în ceea ce privește asistența cu medicamente, când farmacistul Franz Galliny din Lugoj, proprietarul Farmaciei „Vulturul Negru“ cerea să i se plătească medicamente livrate pentru armată⁷.

Farmacia de campanie de aici se aproviziona cu medicamentele necesare de la farmacia din Lugoj și în lipsa altor documente trebuie să acceptăm, că înainte de 1799 și la Caransebeș a existat o farmacie militară, cel puțin din anul 1762, când a fost înființată granița militară.

Cînd ne referim la asemenea farmacii de campanie (Feldapotheke) nu trebuie comparate cu actualele farmacii publice sau militare, ci trebuie să ne gîndim la niște truse de medicamente necesare pentru acordarea primului ajutor medical și de urgență.

Tot Grisellini, menționează în lucrarea sa despre Banat, că la Oravița exista o farmacie de la care minerii care plăteau banii frățești, se aprovizionau cu medicamente la prețuri reduse⁸.

Este vorba de Farmacia minelor (farmacie de tip montanistic sau Bergapotheke), aparținînd Direcției Montanistice cu sediul la Oravița. Nu se cunoaște cu exactitate data înființării ei ca farmacie ce aproviziona cu medicamente exclusiv pe salariații acestei societăți de exploatare a minereurilor, dar putem afirma că ea exista în perioada cînd Grisellini își efectua studiile sale istorice în Banat (1774—1776), la invitația prietenului său, Iosif de Brigido, guvernatorul Banatului. Și, în acest caz putem deduce că această farmacie a luat ființă odată cu înființarea manufacturilor de exploatare minieră, în anul 1724⁹.

Mulți muncitori ce lucrau aici, erau colonizați de monarhia austriacă și Guvernul de la Viena era nevoit să creeze și acestora condiții din punct de vedere sanitar, care în alte împrejurări ar fi părăsit locul de muncă.

Dintr-un contract încheiat în 19 octombrie 1796, Direcția minelor a cedat farmacia, farmacistului Lederer, obligîndu-l pe acesta să cum-

⁴ N. Stoica de Hațeg, *Cronica Banatului*. București, Ed. Acad. R.S.R., 1969, p. 259.

⁵ *Ibidem* p. 261.

⁶ A. Marchescu, *Grănicerii Bănățeni și Comunitatea de avere*. Caransebeș, 1941, p. 82.

⁷ FAS Caransebeș, Arhiva Reg. de graniță, Reg. Intr. și ieșire, 1799, nr. cronologic 1452.

⁸ F. Grisellini, *IstBanatului*, p. 266—268.

⁹ *IstRom*, III, p. 411.

pere și toate materialele și medicamentele farmaciei Winter, care aparținea de Direcția minelor și care între timp fusese închisă. Contractul prevedea că Lederer va furniza medicamente cu o reducere de 20% pentru toți cei care plătesc banii frățești la Casa de ajutor (Bruderladen), muncitori și funcționari de la cele patru mine de cupru și uzinele de fier din Oravița și Ciclova¹⁰.

Anul 1796, rămîne anul înființării unei farmacii publice în Oravița, cu toate că ea continua să livreze medicamente în continuare pentru membrii de la Casa de ajutor.

Ceea ce ne face să credem că farmacia lui Winter a fost înființată mult mai de vreme, în 1796 ea fiind predată lui Lederer, este faptul că Guvernul din Viena, avea tot interesul să nu apară nemulțumiri din partea muncitorilor. Farmacistul Tiberiu Papp din Timișoara, în urma cercetărilor sale în domeniul istoriei farmaciei din Banat, ajunge la concluzia, că cea mai veche farmacie din această provincie a fost la Orșova din anul 1726, an în care farmacistul Stephanovits livra medicamente pentru minierii de la Maidan, de lângă Oravița¹¹.

La Caransebeș, prin decretul 27/6 din 1 martie 1827, a luat ființă o farmacie cu caracter mixt: militar și civil. Cu această dată a încetat și activitatea farmaciei militare sezoniere de la Băile Herculane, care a devenit filială a farmaciei din Caransebeș, avînd în continuare caracter militar și civil, ca și farmacia de care depindea. Aceste farmacii cu caracter mixt, le întîlnim în ținuturile grănicerești, Caransebeșul fiind în această perioadă sediul Regimentului de graniță româno-bănățean Nr. 13. Concesiunile date pentru aceste farmacii la propunerea organelor militare includeau și clauza ca farmaciștii să livreze medicamente pentru militari și membrii lor de familie la prețuri reduse, cu care ocazie se încheiau și contractele respective¹².

În afară de farmaciile propriu-zise, o altă categorie de farmacii de pe teritoriul județului nostru, o constituiau „farmaciile filiale” care depindeau de farmacii mai mari și care au luat naștere sub domnia Mariei Tereza, în deceniul al VI-lea din secolul al XVIII-lea. Acestea erau farmacii mai mici și depindeau de altele mai mari, proprietarii fiind obligați să țină la conducerea lor cîte un „provisor” care trebuia să aibă studii de specialitate¹³. Asemenea farmacii au fost mai multe în județ, care cu timpul au fost transformate în farmacii independente.

Pe fostele domenii ale Uzinelor Reșița, unde erau organizate „Case de ajutor” (Bruderladen), înainte de 1855, precum și înainte de apariția farmaciilor publice la Reșița, Bocșa, Dognecea, Moldova Nouă, Gladna,

¹⁰ I. Galfy, A. Knoblauch, *Aspecte din trecutul montanistic din Banat*. ms., lucrare prezentată la U.S.S.M. Timișoara, Ist. Med., 17 X 1964, p. 1—2.

¹¹ T. Papp, *Istoria farmaciei în Banat*. ms. IstMed., Timișoara, p. 6.

¹² Șt. Gămănescu, în *Farmacia*, București, 5, 1968, p. 299—301.

¹³ Idem, în *Farmacia*, București, 1, 1968, p. 567.

asistența cu medicamente era asigurată de chirurghi. În imobilele prevăzute pentru acordarea primului ajutor, la unele fiind prevăzute și saloane cu câteva paturi, constituind mici spitale, se găseau și încăperi cu destinația pentru farmacie, unde pe lângă medicamente erau depozitate și diferite ustensile, necesare la prepararea unor produse farmaceutice, farmacii pe care le-am denumit „Farmacii ale Caselor de ajutor”¹⁴. Acest tip de farmacii, nu au fost conduse de farmaciști ci de chirurghi, iar medicamentele respective erau procurate prin farmacia din Oravița.

Farmaciiile existente în județul Caraș-Severin, ca și cele din restul Banatului, sau de pe teritoriul Austro-Ungariei și care au fost înființate înainte de anul 1857, au fost denumite farmacii cu drept real (legea 9788 din 1858) sau farmacii concesionate sub regimul Maria Tereza. Acestea erau transmisibile ca orice bun patrimonial. Proprietar de farmacie cu drept real, putea fi oricare cetățean sau întreprindere, cu condiția ca la conducerea farmaciei să țină un farmacist (provisor). Ele se puteau vinde împreună cu casa, ca orice imobil, transmiterea dreptului real, făcându-se numai în fața notarului public, printr-un act de cesiune. Farmaciile deschise după anul 1857, devenite farmacii cu drept personal, se dădeau prin concurs (Legea 27231 din 1891) și nu se puteau vinde sau moșteni, concesiune care la încetarea din viață a farmacistului deținător, treceau în proprietatea statului care le publicau din nou la concurs. Se remarcă faptul că proprietarul de farmacie putea transmite concesiunea în timpul vieții altui farmacist titrat care îndeplinea condițiile cerute¹⁵.

La sfârșitul secolului al XIX-lea pe teritoriul actual al județului Caraș-Severin, existau 24 farmacii publice, dintre care trei aveau filiale în alte localități, fiind cu drept real trei farmacii, iar 21 cu drept personal¹⁶.

Conform legii maghiare XXII din 1886, erau stabilite două tipuri de farmacii: publice și particulare. Erau considerate publice, farmaciile cu drept real și personal, precum și filialele acestora, iar farmacii particulare erau considerate farmaciile de casă (de la mine și întreprinderi) și farmaciile portative ale medicilor și veterinarilor. În conformitate cu această lege, în județul nostru în anul 1897, a existat un număr de 24 farmacii publice, dintre care 21 cu drept personal, 3 cu drept real, 3 farmacii filiale, 15 farmacii de mine și 3 farmacii de casă¹⁷.

¹⁴ Idem, în *Farmacia*, București, 5, 1973, p. 313—319.

¹⁵ A. Pretorian, *Noțiuni de legislație și organizare sanitară, farmaceutică, ocrotiri sociale și I.O.V.* București, 1928, p. 127.

¹⁶ Frommes, *Pharmazeutischer Kalender*. Wien, 1916, p. 167—207.

¹⁷ *L'hygiène publique*, în *XVI Congrès International de Médecine*. Budapest, 1909, p. 117.

În concluzie, în județul Caraș-Severin, în secolele XVIII și XIX, au existat următoarele tipuri de unități farmaceutice:

1. Farmacii militare sau de campanie (Feldapotheke).
2. Farmacii montanistice (Bergapotheke).
3. Farmacii cu caracter mixt: militar și public.
4. Farmacii filiale.
5. Farmacii ale caselor de ajutor (Farmacii Bruderladen).
6. Farmacii publice: — cu drept real.
— cu drept personal
7. Farmacii particulare: — farmacii de casă.
— farmacii portative ale medicilor
și veterinarilor.

În continuare vom arăta cronologic, apariția farmaciilor publice, în județul Caraș-Severin, până la începutul secolului al XX-lea (inclusiv anul 1900)¹⁸.

Nr. crt.	Localitatea	Tipul	anul înființării	emblema
1.	Oravița	drept real	1796	Vulturul negru
2.	Caransebeș	" "	1827	Vulturul negru
3.	Bocșa Montană	" "	1832	—
4.	Reșița	drept personal	1858	Megvaltö
5.	Caransebeș	" "	1859	Salvator
6.	Bozovici	" "	1860	—
7.	Staierdorf	" "	1863	—
8.	Rusca Montană	" "	1871	—
9.	Moldova Nouă	" "	1871	—
10.	Băile Herculane	" "	1871	—
11.	Sasca Montană	" "	1878	Sf. Maria
12.	Mehadia	" "	1879	—
13.	Teregova	" "	1883	—
14.	Anina	" "	1884	—
15.	Oravița	" "	1887	Sf. Gheorghe
16.	Grădinari	" "	1887	—
17.	Reșița	" "	1890	Maria Ajutoare
18.	Vărădia	" "	1892	—
19.	Oțelu Roșu	" "	1893	—
20.	Berzovia	" "	1893	—
21.	Dognecea	" "	1897	—
22.	Sacu	" "	1897	Orangial
23.	Berzasca	" "	1900	—
24.	Măurenți	" "	1900	—

- Farmacii care au avut filiale în alte localități sînt următoarele:
- Vulturul Negru din Caransebeș la Băile Herculane.
 - Megvaltö din Reșița la Carașova.
 - Salvator din Caransebeș la Teregova.

ȘTEFAN GAMĂNESCU

¹⁸ Frommes, *op. cit.*, p. 69—129.

AUS DER GESCHICHTE DER PHARMAZIE AUS DEM KREISE CARAȘ-SEVERIN

(Zusammenfassung)

Im Kreise Caraș-Severin, erscheint die Apotheke als Institution später als in den anderen Ortschaften des Banats. Die Gründung der Apotheken ist eng verbunden mit der Entwicklung des Grubenbaues und der Organisierung der Militärgrenze, als die kaiserliche Regierung zu Wien, Maßnahmen traf, den kolonisierten Arbeitern sowie der Armee einige sanitäre Bedingungen zu schaffen.

Bis zum Beginn des XX. Jh. wurden auf dem Gebiete des Kreises, 24 Apotheken, unter denen 3 mit reellem und 21 mit persönlichem Recht, gegründet.

Die erste öffentliche Apotheke ist die von Oravița, die aus dem Jahre 1796 stammt, von montanistischem Typ, die zweite ist die von Caransebeș, aus 1827, die dem Militär und der zivilen Bevölkerung diente.